

Kazakistan Coğrafyasının İşgali ve Rus Çiftçilerinin Yerleşimi (XIX. Yüzyılın Sonu- XX. Yüzyılın Başı)

Occupation of Kazakhstan Geography and Settlement of Russian Farmers (End of XIX- Beginning of XX Century)

ÖZET

Rusya İmparatorluğu, Kazakistan topraklarını işgal ederek birçok önemli stratejik planı hayata geçirmeyi başardı. Kazakistan'ın doğal kaynaklar açısından zengin coğrafyası özellikle Rus hükümetinin ilgisini çekiyordu. Pamuk ve hayvansal ürünler Rusya'nın inşası için en önemli hammaddelerdi. Rusya İmparatorluğu, doğuda bol miktarda doğal kaynak aramanın yanı sıra, Kazak coğrafyasının stratejik öneme sahip bölgelerinin ticaret yollarını da kontrol altına almaya çalıştı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Kazak Hanlığı'nın tüm siyasi gücünü kaybetmesiyle birlikte Rus İmparatorluğu Kazakistan'da yerleşim politikası önlemleri uygulamaya başladı. Kazakistan'da çarlık hükümetinin kaleleri olarak ortaya çıkan ilk şehirlerde Urallar ve Sibiry'a'nın Kazak-Rus ordusu konuşlanmıştı. Bu ordu aynı zamanda imparatorluğun sınır bölgesi için bir koruma noktası ve Orta Asya ve Sibiry'a'da Rus nüfuzu kurmanın tek desteği idi. Rusya'nın iç kesimlerinde tarım sorununun ağırlaşması nedeniyle kuraklık ve kıtlık, Rusların motivasyonunu artırdı.

Kazakistan topraklarındaki "fazla arazilerin" belirlenmesine yönelik uzlaşma sonucunda Asya'daki Rus göçebeler için parti kurulları ve departmanları oluşturuldu. Nüfusun arazi kullanımı ve ekonomisinin incelenmesine yönelik bir program derlendi. Yerel nüfusun sayısı, yaşı, cinsiyeti ve Rus dili bilgisi gibi bilgiler araştırma kartlarında özel bir işaretle toplandı.

Bunun sonucunda Rus çiftçilerinin Kazakistan topraklarına yerleştirilmesi politikasının yanı sıra, devlet hazinesine ait orman kulübeleri ve çiftlikler gibi Devlet tesislerinin inşası için de adım atıldı. Bu önlemler Kazakların çöl bölgelerine göç etmesine ve geleneksel hayvancılık sisteminin yok olmasına neden olmuştu.

Anatar Kelimeler: Kazakistan İşgali, İstatistik Partileri, Sömürge Politikası, Stratejik Plan, Rus İmparatorluğu, Yerleşim Politika.

ABSTRACT

By occupying the lands of Kazakhstan, the Russian Empire managed to implement many important strategic plans. Kazakhstan's geography, rich in natural resources, particularly attracted the attention of the Russian government. Cotton and animal products were the most important raw materials for the construction of Russia. In addition to searching for abundant natural resources in the east, the Russian Empire also tried to control the trade routes of strategically important regions of the Kazakh geography.

With the Kazakh Khanate losing all its political power in the second half of the 19th century, the Russian Empire began to implement settlement policy measures in Kazakhstan. The first cities to emerge as strongholds of the tsarist government in Kazakhstan were the Kazakh-Russian army of the Urals and Siberia. This army was also a point of protection for the border region of the empire and the sole support for establishing Russian influence in Central Asia and Siberia. Drought and famine due to the aggravation of the agricultural problem in the inner parts of Russia increased the motivation of Russians.

As a result of the compromise on the determination of "surplus lands" in the territory of Kazakhstan, party boards and departments were created for Russian nomads in Asia. A program for the study of land use and economy of the population was compiled. Information such as the number of the local population, age, gender, and knowledge of the Russian language were collected by a special mark on the research cards.

As a result, in addition to the policy of settling Russian farmers in Kazakhstan, steps were taken to build state facilities such as forest huts and farms belonging to the state treasury. These measures led to the migration of Kazakhs to desert regions and the destruction of the traditional livestock system.

Keywords: Kazakhstan Occupation, Statistical Parties, Colonial Policy, Strategic Plan, Russian Empire, Settlement Policy

GİRİŞ

Kazak Hanlığı'nın siyasi gücünü kaybetmesi, Kazak topraklarının Rus İmparatorluğu'na ilhak edilmesi, idari-topraksal parçalanma ve geleneksel hükümet sisteminin yıkılması ile birlikte Kazakistan'da yeni bir sömürge politikası biçimi olan yerleşim başladı. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başında Kazakistan'ın sosyo-ekonomik yapısı iki faktör tarafından belirlenmekteydi: Kapitalist ilişkilerin kurulması ve Kazak bozkırında yeni bir yön alan sömürge politikasının güçlenmesi. Çarlık hükümeti, Şubat 1861'de Rusya'da Köleliğin Kaldırılması Manifestosu'nu kabul ederek Rus çiftçilerini Kazak bozkırlarına nakletmeye başladı. Rus çiftçilere yetkililerden izin beklemeden boş toprakları işgal etmeye başladı. Durumu kontrol altına almak için yetkililer yeniden yerleşim komiteleri oluşturmaya başlamıştı.

Mohammad Qasim Akbari¹

How to Cite This Article

Akbari, M. Q. (2023). "Kazakistan Coğrafyasının İşgali ve Rus Çiftçilerinin Yerleşimi (XIX. Yüzyılın Sonu- XX. Yüzyılın Başı)" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:117; pp:9369-9379. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.73577>

Arrival: 10 September 2023

Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doktora öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, Tarih ABD, Sakarya, Türkiye. ORCID: 0009-0001-5627-249X

Çarlık hükümeti bu sorunun çözümünü hızlandırmak için üç görev belirledi: Birincisi Rusya'nın orta bölgelerindeki çiftçi huzursuzluğunu zayıflatmak, ikincisi uzak bölgelerdeki çiftçilere verimli topraklar sağlamak ve üçüncüsü ise Kazak bozkırındaki göçmen sayısını artırmaktı. Bu görevlerin amacı, imparatorluğunun çıkarlarını korumaya hizmet edecek gönüllüleri kendi aralarından hazırlamaktı. Bu politika, Batı Sibirya Genel İdaresi'nin 20 Ekim 1866 tarihli kararında da vurgulandı. Ahlaki nitelikler ve maddi imkanı olan Çiftçiler Kazak bozkırlarına yerleşmesine izin veriliyordu.

Bu çalışmada, XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu tarafından Kazak halkının topraklarının işgal edilmesi ve Rus çiftçilerinin yerleştirilmesi kapsamlı bir şekilde araştırılmakta ve teorik olarak ele alınmaktadır. Araştırmanın amacı, Rusya'nın sömürge politikasını ele almak, işgalini belirlemek ve Kazakistan'a Rusların yerleştirmenin siyasi, sosyal ve ekonomik ön koşullarını belirlemektir.

KAZAK COĞRAFYASININ İŞGALİ VE KAZAK HAHLIĞI'NIN DAĞILMASI

Kazak Türkleri' nin Siyasi Gücünün Yükselişi ve Çöküşü

Kazak tarihi ele alındığında, kazak kabilelerinin büyük bozkırda farklı kaderlerle olduğu görülmektedir. Yüzlerce asır, hatta binlerce yıl boyunca Kazak boylarının yaşam tarzına, geleneklerine, yani göçebe yaşam tarzına göre şekillenen geleneksel toplumun kendine has özellikleri de bulunmaktaydı. Kazakların temel özelliği, tarihteki birçok eleştiriye rağmen özünü kaybetmemiş klan-kabile sistemidir. Bu sistemin geçmişi 13. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Günümüzde Kazak Hanlığı olarak bilinen Kazak Hanlığı'nın, Orta Avrasya'nın kuruluşunda ön planda olduğu bilinmektedir (Kundakbayeva, 2022).

Şekil 1. Kazak Türklerinin savaş sırasındaki kurgusal resimleri.

Herhangi bir Milletlerin kökeni ve oluşum tarihi uzun ve karmaşık bir olgudur. Bunun sonucunda ortak kültüre sahip, aynı dili konuşan, etnik özelliklere göre farklılaşan bir toplum oluşur. Millet oluşturmak ve bütünlüğünü korumak için aynı topraklarda yaşamak ve belli sınırlara sahip olmak gerekir. Kazak halkı esas olarak Kuzey Orta Asya'nın yerli kabilelerinden, yani kökleri Tunç Çağı'na, Andronov kültürüne ait olan ülkenin mevcut topraklarının sakinleri ile Orta Asya'da yaşamış Türk, Saka, İskit ve Masajit kabilelerinden oluşmaktadır. Demir Çağı'nın başlarında Kazak toprakları, Tunç Çağı ve Erken Demir Çağı'nda yaşayan kavimlerin kendine özgü kültürü, modern Kazak sanat eserlerine de yansımaktadır. Bu durum geleneğin nesilden nesile aktarıldığını gözler önüne sermektedir (Kadırqulova, 2005: 9-12). Kuzey Moğolistan'dan Amu Derya'nın aşağılarına kadar olan süreçte Türklerin bir devlet kurması ve bu dönemde Kazak topraklarında yaşayan Sakalar, Uysin ve Kanlıların torunlarının birbirine karışması. Kimaklar ve Kıpçaklar, Naimanlar ve Kerisler ölçeğindeki kabile birlikleri de Kazak etnogenezinde büyük rol oynamıştır. İkinci binyılın arka planında yaşayan kavimlerin göçebe yaşam tarzının tarihsel devamlılığı Kazak halkının oluşum sebebi olmuştur. Bu binyıllar arasında göçebe kavimler temelinde oluşan kabile sistemi bir temele dayanmaktadır. Kazak bozkırlarında yaşayan devletlerin Türk boylarının tek bir millet halinde oluşması Moğol istilası nedeniyle engellenmiştir. Kazakistan ülkesi üç büyük Moğoldan biri oldu. Ancak saldırı sırasında Moğollar Türk ortamına çekilmiş ve Türkler bu bölgede oluşan kadim kültürü yüzyıllarca korumayı başarmıştır. Göçebe yaşam biçimi çevre tarafından şekillenir ve bu çevreye bağlı olarak göçebe topluluklar belirli bir ekonomi tipi oluşturarak o çevreye uyumlu ve iyi yapısal özelliklere sahip bir millet oluştururlar (Qarajan, 2009: 24-34).

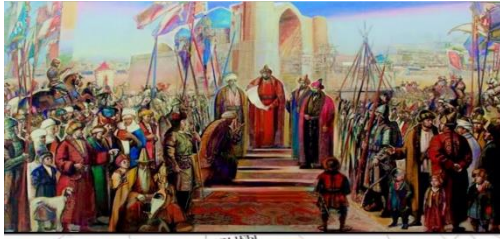
Bu yerel etnik bölümelere dayanarak, 18. ve 19. yüzyıllarda Kazak bozkırlarında ilk büyük devletler ortaya çıkmıştır. XVII. yüzyılın 50'li ve 60'lı yıllarında Keri ve Canibek liderliğindeki kabileler Abulkhair Han'dan ayrıldı - bu, gelecekte "Kazak" adı etrafında birleşen bir halkın ortaya çıkması için bir ön koşuldu. Kazak Hanlığı'nın kurucularının devlet düzeyinde gerçekleştirdiği ilk ve en büyük reform, Altın Türk grubunun topraklarında yaşayan birçok boy ve kabilenin etno-soy sisteminin yeniden kurulmasıydı. Bu değişiklik, Kazak Hanlığı'nın kuruluşundan

sonraki dönemde toplanan klan-kabilelerin etnik ve yapısal etnik birliğini göstermek amacıyla yapılmıştı (Qazaq, 1983: 268).

Kazak halkının tarihi aynı zamanda milletin oluşumunda temel dayanak olan kavimlerin tarihidir. Kazaklar, Hanlığın kuruluşundan sonra, içine dahil olan boyların yeni oluşumu nedeniyle Kazak şeceresi yeniden oluşturulmuştur. Kabile şeceresi milleti örgütleyen, devleti kuran, devleti güçlendiren döngüsel bir mekanizmaydı. Kazak Hanlığı'nın sosyo-politik temelini güçlendirmek için klan ve kabilelerin soy yapısı gerekliydi. Kazak Hanlığı'nın etno-politik durumu oldukça karmaşıktı. Çünkü bu geniş alanda tarihsel olarak oluşan dağınık boylar tek bir bölgede birleşmiş olsa da, o dönemde Kazak Hanlığı'nın kurucuları için bunun daha da birleşmesi önemli bir konuydu. Bu sorunu en iyi şekilde çözmek için Kazakistan halkını oluşturan kabilelerin birbirine bağlı olduğu gerçeğine dayanan ulusal birlik fikrini oluşturdular (Abilseyit, 2015).

KAZAK HANLIĞI KURULUŞU VE ÇÖKÜŞÜ

1227 yılında bozkırdaki Altın Türk grubu içinde Beyaz Türk grubu içinde erken bir Kazak devleti kuruldu. 1361 yılında Altın Orda'dan ayrılan Beyaz Orda, belli bir süre bağımsız bir devlet haline gelmiş, bazen de Mavi Türklerle birleşerek Altın Türkleri yeniden kurmuştur. Ancak Altın Orda Hanı Barak Han'ın 1428'de ölümünden sonra Altın Orda parçalandı ve Beyaz Orda'nın kendisi de Özbek Hanlığı ve Nogai Orda'ya (Moğol yönetici kabilelerinin torunları) bölündü, kalan topraklar Güneyde Mustafa Han, Kuzeyde Muhammed Han arasında bölünmüştü. Günümüz Kazakistan'ının büyük bir kısmına hakim olan Özbek Hanlığı, Barak Han'ı öldürmek için komplo kuran Abul Hayr Han tarafından yönetiliyordu (Qarajan, 2009: 67-68).

Şekil 2. Kazak Hanlığı'nın kuruluşunun hayali resmi ve sınırlarının haritası.

Abul Hayr Han'ın liderliğinde Özbek Hanlığı, çoğu zaman iç sorunlarla uğraşan, yozlaşmış, istikrarsız ve zayıf bir devlet haline geldi. Daha da kötüsü, göçebe yerleşim yerlerine ve büyük şehirlere baskın düzenleyen, yağmalanan, yaralanan ve sivilleri katleden Uiratlar hanlığın kendisine saldırdı. 1457'de Özbekler ile Uirat arasında barış sağlandı ve Ebul Hayr Han, Özbekler nezdindeki itibarını kaybetmesine neden olan ağır bir yenilgiye uğradı. Barak Han'ın iki oğlu Canibek ve Kari liderliğindeki Abul Khair'in yönetiminden memnun olmayan birkaç Özbek kabilesi, Büyük Göç adı verilen bir olayla Özbek Hanlığı'ndan kaçtı. İki kardeş göçebeleri Moğolistan'a götürdüler ve sonunda yerleşip bağımsız bir devlet kurdular (Rizuan, 2019). Moğol Hanı onlarla ittifak kurdu ve muhalefete karşı onları destekledi. Büyük bir güce ve etkiye sahip olan ve Abul Khair'de korkuya neden olan Janbak Khan ve Kari Khan hareketine yaklaşık 200.000 göçebe katıldı. Yeni Hanlık kısa sürede Moğolistan ile Özbek Hanlığı arasında bir tampon devlet haline geldi. Her ne kadar Janbek Han ve Kari Han, Kazak Hanlığı'nın kurucu yöneticileri olarak görülse de, başlangıçta en fazla güce sahip olan Janik Han'dı. Topraklarını Ebul Hayr Han'ın elinden kurtarmak isteyen Canibek, 1468'de Özbekistan Hanlığı'na saldırarak Kazakistan'ın bağımsızlık savaşını ateşledi. Buna cevaben Abul Khair, Kazaklara karşı bir sefer başlattı ancak Yedisu'a giderken öldü. 1473/4'te Kari Han'ın ölümüyle Janbak Han tek hükümdar oldu (Baribar, 2017).

Şekil 3. Kazak hanlarının hayali toplu fotoğrafı ve atlı savaşçılarıyla birlikte Kazak Hanlığı'nın haritası ve arması.

XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar varlığını sürdüren ve Kıpçak Ovası'nın doğu kesimlerinde yoğunlaşan Altın Orda grubunun devamıydı. Kazak Hanlığı 1465 yılında Janibek Han ve Kari Han tarafından kuruldu. Her iki Han da soyunu Cukid hanedanı boyunca Cengiz Han'a kadar uzanan Türk-Moğol Töre kabilesindendi. Töre klanı, Rus İmparatorluğu'nun eline geçene kadar Hanlığı yönetmeye devam etti. 16. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar Kazak Hanlığı, topraklarını Kumania'nın doğusuna (bugünkü Batı Kazakistan), Özbekistan'ın çoğuna, Karakalpakstan'a ve Sir Derya Nehri'ne kadar genişletti ve askeri çatışmalarla Astrahan ve Horasan Eyaleti'ne kadar genişletti. Bu durum sırasıyla Rusya ve İran coğrafyasına kadar sürmüştür. Kazaklar ayrıca 18. yüzyılda Avrupa şehirlerinde köle ticareti yapmış ve Rus topraklarına baskınlar düzenlemişti. Hanlık daha sonra Uirat ve Cungar saldırılarıyla zayıflandı. Bunlar daha fazla azalmaya ve üç Cüze ayrılmaya yol açtı. 19. yüzyılda yavaş yavaş egemenliklerini kaybederek genişleyen Rus İmparatorluğu'na katıldı (Karibayev, 2013).

Kazak coğrafyasında Rusya İmparatorluğu'nun sömürge politikası

Rus İşgalinin Siyasi, Sosyal Etkisi Kazak Toplumuna

Rus İmparatorluğu yönetimindeki sömürge politikasının Kazakistan topraklarına etkisi, sömürge döneminde Kazak toplumunun geleneksel yapısının direniş yolları ve uyum mekanizmasının değişmesiyle ortaya çıkan temel sonuçlar gösterilmektedir. Rus İmparatorluğu'nun sömürge politikasının rolü, 18-19. yüzyıllarda Kazakistan coğrafyasında gerçekleştirdiği idari ve siyasi reformlarla anlatılmaktadır. O dönemdeki Kazak toplumunun sosyo-etno-sosyal yapısını değiştirdiği, tüm geleneksel ekonominin doğasını değiştirdiği ve sosyal, politik ve ekonomik ilişkiler sisteminde önemli değişiklikler yarattığı gösterilmiştir. O dönem siyasi etki, Kazak toplumunda savaş ağaları-kahramanlardan oluşan sosyal grubun önemiyle açıklanıyordu. Rus İmparatorluğunun sömürge politikasında bir yandan silahlı kuvvetlere ve sömürge aygıtına, diğer yandan Kazak şuncarlarının feodal liderlik gruplarına güvenerek işini yaptı. Zorla ele geçirilen bölgelerin bir kısmı bu Kazak topluluğunun feodal beyleri tarafından işleniyordu (Tikhonov, 1977: 109-121).

Şekil 4. Rus imparatoru I. Peter ve sömürge politikacılarının kurgusal bir resmi Hem de Kazakların topraklarından zorla sürülmesini ve yerlerine Rus köylülerinin yerleştirilmesini gösteriyor.

19. yüzyılın 60'lı yıllarında Kazakistan'a Rus idari sistemi getirilerek Kazak topraklarının ekonomik kalkınması ve sömürgeleştirilmesi için geniş bir yol açılmıştır, ancak bu sürecin başlangıcı bundan daha önce, Kazakistan'ın işgaliyle olmuştur. Huzurlu Kazakistan ülkesi, Ruslaşmış Kazaklar, yani Rus eğitilmiş Kazak soyluları tarafından ve daha sonra Kazakistan'ın batı kesiminin zorlu koşulları altında kontrol edildi. Kazaklar, Rus çobanlar Başkurtları ve Kalmykleri bastırmış ve onların yağmacı baskınları nedeniyle Kazakistan'ın batı bölgesinde yaşayacak yer arayan

dini tarikatlar, hırsızlar, soyguncular, Rus çiftçileri batı bölgesine girmiştir. Koruma altına alındıktan hemen sonra Kazakistan'ın akmasına izin verildi. Birkaç yüzyıl süren bu sömürge yönetimi dönemine ilişkin önyargılar, hükümetler arası ilişkiler ideolojisine dayandığı için tarih yazımında hala korunmaktadır. Rus tarihçiler bu dönemi ülke sınırlarının genişlemesi gibi kavramlar çerçevesinde göstermektedir. Göçebelere, sömürgeciliğe ve ekonomik kalkınmaya karşı kendisini koruyan Rus İmparatorluğu, kraliyet hükümetinin sömürge politikasını açığa vurmuyor, tarihin gerçeklerini ve kazaklara yapılan baskıyı görmezden geliyordu (Meyyendorf, 1975: 198).

Rusya İmparatorluğu Orta Asya ülkelerine yaklaşırken öncelikle Kazak Bozkırını fethetmek zorundaydı. Dolayısıyla bu bölgenin yol ayrımına getirilmesi, Urallar Gölü ve seyhun veya Siriderya Nehri üzerinden bu coğrafyaya erişimin artması, bu toprakların askeri ve stratejik önemini artırdı. Bu nedenle, Kazak bozkır bölgesinin Rus İmparatorluğu yetkilileri tarafından fethi çeşitli askeri görevleri içeriyordu: 1. kışla ve kalelerin inşası, düzenli birliklerin ve Kazakların konuşlandırılması ve cephaneliklerin oluşturulması; 2. Orta Asya'ya yönelik işgal seferlerinin hazırlanması ve bölgede askeri-idari yönetimin getirilmesi; 3. Kokan birliklerinin hareket ettirilmesi ve Kazak topraklarının fethinin tamamlanması. Böylece Kazak bozkırları işgalci Rus emperyal güçlerinin ana stratejik bölgesi haline geldi. Bu görevlerin yerine getirilmesi amacıyla Rus yönetimi düzenli olarak bir takım keşif ve cezai askeri misyonlar düzenlemiştir. XVIII. yüzyılın sonlarında Rusya'nın, Kazakistan'ın bugünkü sınırı boyunca neredeyse ormanla bozkır arasında kalan çitlerden oluşan bir sınır hattı vardı (Ensepoy, 2015).

Referans olarak bu kaleler (ve kuruluş tarihleri) şunlardır:

GURİEV: Ural Nehri'nin boğazındaki tahta hisar 1645 yılında Mikhaylo Guryev adlı Rus tüccar tarafından Nijniy Yaitskiy gorodok (yani Alçak Ural Hisarı) adıyla kuruldu. Ural Kazaklar hisarı yağmaladılar, ve bunun yüzünden Guryev ailesi 1647'den 1662'ye kadar taş kullanarak hisarı yeniden kurdular. Çar Alexis, hisarı Kazak akınlardan korumak için garnizon gönderdi, ama yine de 1667'den 1668'e kadar Stenka Razin adlı Kazak isyancının kontrolün altındadı. Bu hisar azar azar stratejik önemliğini kaybediyordu ve 1810 yılında yıkıldı. 1708'den 1992'ye kadar şehir Guriev olarak biliniyordu (Cicero, t.y.).

URALSK: Uralsk (Oral olarak da yazılır), Ural Nehri boyunca yer alan Batı Kazakistan'ın bölgesinin bir şehri ve idari merkezidir. Yaitsky yerleşimi 1584 yılında kuruldu (1613, şehrin resmi kuruluş tarihidir). Yaik (Ural) ve Chagan nehirleri arasındaki yarımada kurulmuştur. 1591'de bölgede yaşayan Kazaklar Rus devletinin vatandaşı oldular, ancak I. Petro'ya kadar tamamen kendi kendilerini yönetiyorlardı. 1773-1775'te Yaitsky Kazakları, Yemelyan Pugachov liderliğindeki Halk Savaşı'nın ana gövdesi haline geldi. 1775'teki isyanın yenilgisinden sonra II. Catherine, kasabanın adını Yaitsky'den Uralsk'a değiştirilmesini emretti (Biryukov, 1953).

ORENBURG: Orenburg şehri 19 Nisan 1743'te kuruldu. İlk kale 31 Ağustos 1735'te modern Orsk'un yerine inşa edildi, böylece şehrin adı ortaya çıktı - Orynbor (Or Nehri üzerinde bulunan kale). 26 Ağustos 1920'de Tüm Rusya Merkezi Yürütme Komitesi ve RKFSR Halk Komiserleri Konseyi, Kırgız (Kazak) ÖSSC'nin kurulmasına ilişkin bir Kararname yayınladı. Merkez Orinbor şehri olarak belirlendi. Ancak 1925 yılında Kazakistan'ın başkenti Sirderya nehri kıyısında bulunan Akmeshit şehrine taşındı. Bu nedenle adı Kızılorda (Kızıl Başkent) olarak değiştirildi. Orinbor ve Orinbor Oblastı, bağımsız bir eyalet olarak RSFSR'nin bir parçası oldu (Viladislav, 2014).

ORSK: Güney Uralların gelişimi sırasında inşa edildi. 1735 yılında, XVIII. yüzyılın ünlü coğrafyacısı Ivan Kirillovich Kirilov liderliğindeki Orinbor keşif gezisi tarafından, Or nehrinin birleştiği yerde, Yaik (Zhayik) nehrinin sol yakasındaki Preobrazhenskaya dağının yakınında bir kale olarak kuruldu. Or hidronimi Türk dilinde "hendek" ve "tarla, kütük, kanal, dere" kelimelerinden gelir (Nizhnik ve Zasedatelev, 1907).

TROİTSK: 1743 yılında kale olarak inşa edilmiş. 1750 yılında Orta Asya ve Doğu Türkistan ile ticaret yapmak amacıyla burada bir fuar açıldı. Orta ve Küçük Yüz Kazak, fuara at getirerek başka mallarla takas etti. Bu at ticaretinden çarlık hükümeti yıllık 9 bin som gelir elde ediyordu. Taşkent ve Buhara'dan gelen tüccarların güvenliği Kazak hükümdarları tarafından sağlanıyordu. Troitsk şehri XIX. yüzyıldan beri Kazakların kültürel yaşamında önemli bir rol oynamıştır. Tatar aydınlarının yardımıyla burada "Rasuliya" ve "Wazifa" adlı medreseler açıldı. Bu medreselere çok sayıda Kazak çocuğu kabul ediliyordu. 20.yüzyılın başlarında bu medreseler modern eğitim anlayışına geçti. İlk Kazak matbaası da bu şehirde basıldı. 1907'de "Kazak" gazetesi, 1911-15'te ise "Aykap" dergisi yayımlandı (Raspopov, 2019).

PETROPAVLOVSK: Petropavlovsk, Kazakçası Petropavl, Kazakistan Cumhuriyeti'nde Kuzey Kazakistan bölgesinin bölgesel merkezi olan bir şehirdir. Bu şehir Kokchetav'ın (RK) kuzeyinde, Omsk'un (RF) 278 km batısında, Kurgan'ın (RF) 273 km güneydoğusunda, nehrin kıyısında bulunmaktadır. Petropavlovsk, 1752 yılında, Güney Sibirya'daki Rus devletinin Novo-Ishim savunma hattında, 12 Temmuz'da St. Peter'in askeri kalesi olarak kuruldu. 1740 yılında Çarlık hükümeti, eski İşim hattının güneyinde, Zverinaya Golova yolundan (Tobol Nehri

üzerinde) Omsk Kalesi'ne (İrtiş Nehri üzerinde) kadar 558 km uzunluğunda yeni bir askeri tahkimat zinciri oluşturma projesini onayladı (Zharar, 2014).

OMSK: Omsk şehrinin temeli 1716 yılında atılmıştır. Çar I. Peter'in emriyle Sibiryaya genel valisi M. P. Gagarin ilk inşaata başlıyor. Ancak Rus tarihçiler de bu orman alanının daha önce hayvancılıkla uğraşan göçebe Kazakların toprakları olduğunu kabul etmektedir. Omsk veya Ombi ismi bile Türklerden geliyor. Tarihsel veriler ayrıca Rus sömürgecilerle kaleyi inşa etmeye çalışan yerel Kazaklar arasında sık sık çatışmaların yaşandığını gösteriyor. Ombi şehrinin nüfusu genel olarak 1 milyon 200 binin üzerinde olup, bunun 100 bini Kazaktır. Ombi bölgesinde Kazakça dilini ders olarak öğreten 17 okul bulunmaktadır. Ombi'nin dönüş yolundaki son savaşların Kansari Han döneminde gerçekleştiği söyleniyor. Kazakların Ombi tarihine katkısı Rus kolonizasyonundan sonra bile bitmedi. 1847-1852'de büyük Kazak bilim adamı, oryantalist, tarihçi, folklorcu, etnolog, coğrafyacı Çokan Velihanov, Ombi'deki öğrenci birliklerinde okudu. Saken Seyfullin, Niğmet Nurmakov, Mağcan Cumabayev gibi Kazak aydınları da bu şehirde eğitim gördü. Çokan'ın eğitim gördüğü öğrenci birliği binası ve Sakan ile Mejan'ın çalıştığı öğretmen salonu binası hala korunmaktadır. Artık Ombi merkezinde yayaların dinlenip yürüyebileceği güzel caddelerden birine Çokan Velihanov adı verilmektedir. Çokan Velihanov anıt heykeli bulunmaktadır. Ombi'nin merkezinde de Saken Seyfullin adında bir sokak bulunmaktadır. Ayrıca bölgedeki suyun Kazakça adı değişmemiştir. Yerel Kazaklara göre bunu değiştirme önerisi yoktur (Andrey, 2011).

PAVLODAR: Bu şehrin tarihi 1720 yılına kadar uzanmaktadır. Bu arada Koryakov karakolu İrtys Nehri üzerinde bulunmaktadır. Adını Koryakov Nehri'nde bulunan tuzdan alıyor. 1838'de Koryakov yerleşim yeri haline geldi ve Nisan 1861'de Koryakov "Pavlodar Eyaleti dışında şehir" statüsünü almıştır. Pavlodar, Kazakistan'ın kuzeydoğu kesiminde bulunan Pavlodar bölgesinin merkezi, büyük demiryollarının kavşağı ve bir hava limanıdır. 2004 nüfus sayımına göre şehrin nüfusu 304.500'dür. Şehir, Kulindy bozkırının güneybatısında, İrtys Nehri'nin sağ kıyısında, deniz seviyesinden 135 m yükseklikte yer almaktadır. Kentin temeli İrtys Nehri yakınındaki göllerden tuz elde etmek amacıyla atılmıştır. Ayrıca askeri Koryakov kalesi olarak da hizmet vermiştir. Yavaş yavaş nüfus yoğunlaştı ve 19. yüzyılın ortalarında istasyon inşa edilmeye başlandı. Daha sonra Semipalatinsk bölgesinin Pavlodar ilçesinin merkezi olmuş, 1932-1938 yıllarında ise Doğu Kazakistan bölgesinin ilçe merkezi olmuştur (Maria, 2001).

SEMİPALİTİNSK: Abay Kunanbayoğlunun anavatanı Semey Bu Şehir Doğu Kazakistan'ın ikinci büyük şehridir. İrtys Nehri kıyısında yer almaktadır. Kırsal ilçeler de dahil olmak üzere toprakları 27,5 bin kilometrekaredir. Kentin nüfusu 300 bini aşıyor. Semipalatinsk şehrinin eski adı Semipalatinsk temeli 1718 yılında atıldı. Peter İrtys bölgesindeki doğu topraklarında ve kalelerde sur inşası hakkında bir kararname çıkardım. İnşaat 1714'ten 1720'ye kadar sürdü. Bunlardan biri Semipalat kalesiydi. "Semei" kelimesi, eski Türklere ait Sarı Uygur kavminin dilinde "kutsal yer" anlamına geliyorsa, "Alaş" kelimesi de Türk dilinde kardeş, kan akrabası, akraba anlamına gelir. Yani Semey, Alash ismi tüm Türk devrinde oluşan en eski isimlerden biridir. Semipalat Kalesi, Rusya ile Kazakistan arasındaki ana ticaret merkezlerinin gelişmesinde özel bir rol oynadı. On yıl sonra, 1728'de Asyalı tüccarlarla yapılan ticari işlemleri kontrol etmek için bir gümrük idaresi kuruldu. İlk yıllarda Semipalatinsk gelenekleri Sibiryaya kararnamesine uyuyordu (Kasymbaev, 1998: 276).

OSSET-KAMENOGORSK: Kentin tarihi 18. yüzyılın 20'li yıllarında başladı. Ust-Kamenogorsk şehri, 1720 yılında Majesteleri I. Peter'in hükümdarlığı sırasında bir kale olarak inşa edilmiştir. Zamanla insanlar kalenin yakınına taşınmaya başladı. Kasaba olarak adlandırılan bir köydü. 1804'ten beri Stanitsa'ya kasaba deniyordu. 1868'de Ust-Kamenogorsk'a şehir statüsü verildi. Kentte tarım ürünlerini işleyen ticaret ve üretim tesisleri gelişmeye başladı, liman (iskele) inşaatı başladı. Daha sonra hafif sanayi ve demiryolu inşaatına başlandı. Büyük Vatanseverlik Savaşı sırasında ağır sanayi gelişti. Kentin Rusça adı Ust-Kamenogorsk, "ust" - dökülen, su dökülen yer, "kamen" - taş, "gor" - dağ, "ustye kamennykh gor" olup, doğal özelliklerine göre adlandırılmıştır. Uskemen kelimesi ise fonetik olarak değiştirilmiş ve Kazakçalaştırılmış halidir (Bitner, 2012).

Yukarıda bahsettiğim tüm bu iller, Özgür Kazakların eski yerleşim yeri idi. 1740 civarında Başkurt Savaşı sonucunda Orenburg, Orsk ve Troitsk kuruldu ve Orenburg hattının bu kısmına "Orenburg" adı verildi. Orenburg, uzun süre Rusya'nın Kazak bozkırlarını izlediği ve kontrol etmeye çalıştığı bir üs oldu. İrtiş Nehri boyunca dört doğu kalesi bulunuyordu. Kazaklar göçebe oldukları için normal anlamda fethedilemezlerdi. Bunun yerine Rus kontrolü yavaş yavaş arttı. Sünni Müslüman Kazakların Kazak-Rusya sınırı yakınında çok sayıda yerleşim yeri olmasına ve Rus topraklarına sık sık baskınlar yapmalarına rağmen Rus çarlığı ancak 1692'de I. Petro'nun Tavke Muhammed Han'la tanışmasıyla yenilgiye uğratıldı. onlarla iletişime geçmeye başladı. Sonraki 20 yıl boyunca Ruslar, yavaş yavaş Kazak-Rusya sınırı boyunca ticaret karakolları inşa etmeye başladı, yavaş yavaş Kazak topraklarına saldırıp yerel nüfusu yerinden etti. Kazak hükümdarı gerilimi tırmandırdı ve başlangıçta Ruslardan Kazak Hanlığını yükselen Cungan'dan korumalarını istedi. Doğudaki hanlık: Ebu el-Hair'in oğlu Nur Ali Han, 1752'de ittifakı bozarak ünlü Kazak komutanı Nasrullah Norizbai Bahadır'un yardımına başvuran Rusya ile savaşa

girme kararı aldı. Kazak kuvvetleri savaş alanında defalarca mağlup edildiğinden başarısız oldu. Nur Ali Khan daha sonra Rus himayesine ve Hanlığın kendi kısmına yeniden katılmayı kabul etti (History-maps, 2022).

1781 yılında Orta Cüz Kazak Hanlığı'nın küçük bir bölümünü yöneten Abul Mansur Han da Rusya'nın etki ve koruma alanına girdi. Abul Hair gibi Abul Mansur da Kral'a karşı daha iyi koruma arayışına girdi ve üç Kazak hanlığını birleştirdi. hepsinin Rus İmparatorluğu altında korunmasına yardımcı oldu. Bu süre zarfında Abul Mansur Nasrallah, Nauryzbay Bahadur'u Kazak ordusundaki üç sancaktarından biri yaptı. Bu hamleler Rusların Orta Asya'nın kalbine daha da nüfuz etmesine ve diğer Orta Asya ülkeleri etkileşime girmesine sebep olmuştur.

Şekil 5. Kazakların Orta Cüz Hanını Abdul Mansour Han (Abılay Han) ın hayali bir fotoğrafı.

1837 yılında Kazak bozkırlarında gerilim yeniden yükseldi, bu kez Kasım Sultan'ın oğulları ve Ebu'l Mansur Han'ın torunları olan Ubeydullah Han, Şir Gazi Han ve Kansari Han, Rusya'ya karşı isyan başlattılar. Üç hükümdar, Abul Mansur gibi önceki Kazak hükümdarları döneminde var olan göreceli bağımsızlığı yeniden sağlamak istedi ve Rus vergilerine direnmeye çalıştı. Bahadur yardım aldı ve Rus ordusuna direnmek için eğitimli Kazaklardan oluşan büyük bir ordu topladı. Kazaklar, eski başkentleri Hazreti Türkistan da dahil olmak üzere Kazakistan'da çok sayıda Kokand kalesini ele geçirdiler. Balkaş Gölü yakınındaki dağlık bölgede saklanmaya karar verdiler ancak Ormon Han adlı bir Kırgız hanı saklandıkları yeri Rus askerlerine açıklayınca Kürtler, Jabidullah, Şir Gazi ve Kansari, Ruslara yardım eden Kırgız asker kaçakları tarafından yakalanıp idam edildiler. 1847 yılı sonunda Rus ordusu, Kazakistan'ın başkenti Hazreti Türkistan ve Sığanak'ı ele geçirdi ve Kazak Hanlığı tamamen kullanılamaz hale geldi. Yeniden yerleşim politikasının imparatorluğun doğu topraklarını yabancı işgalden koruma kisvesi altında "ulusal" öneme sahip bir devlet politikası olarak değerlendirilmesini önerdi ve Stolopin, Çin sınırındaki "küçük" yerleşim yerlerine boyun eğdirilmesi gerektiğini öne sürdü. Rus hükümeti ve kendisi, zengin kara topraklarda "Rus halkının yeni nesillerinin yetiştirilebileceği" şeklindeki devlet açısından önem taşıyan "iç" konuya değindi (Malimetter, t.y.). Çarlık hükümetinin bu sömürge politikasının önceki hedefi, yerleşime atfedilebilir. Jaieck boyunca uzanan Kazak-Rus gönüllülerin sayısı XI. yüzyılın sonlarına kadar uzanıyor. daha sonra 17. yüzyılda Kazak Rusları İrtis Nehri boyunca şehirler (kaleler) inşa etmeye başladılar ve "Ural-Sibirya Kazak-Rus Ordusu" kuruldu. Bu ordu aynı zamanda Çarlık hükümetinin sınır bölgesinin koruma karakolu ve Orta Asya ve Sibirya'da Rus nüfuzunun tesis edilmesinin tek desteğiydi. Dolayısıyla Kazak bozkırına gelen Kazak-Ruslar, krallığın desteğiyle sınırsız yetki ve ayrıcalıklara sahip oldular. Bu yerleşim Kazak halkına büyük zararlar verdi. Mesela Kazakistan 50 milyon. Hektar arazi ve ardından yerel halktan seçilecek 40 milyonluk göçmenlere Hektar verimli toprak verildi. Sonuç olarak Kazaklar ekonomik faaliyetin kaynağı olan topraklarından sürüldü.

Yedisu'a teftiş için gelen Senatör X-Palen, çarlık hükümetine sunduğu raporda şunları yazdı:

Yeniden yerleşim dairesi yetkilileri, Yedisu, kazakçası (Жетысу) bölgesinde 30.000'den fazla insanın yaşadığı 5100 kışlık kulübeyi yıktı. En verimli topraklar Kazaklara verildi. Böylece Çarlık hükümeti, Rus çiftçilerini Kazakistan'a naklederken amacına tam olarak ulaştı. Kazakistan toprakları "devlet mülkiyeti" ilan edildi ve sömürge politikası amacıyla el konuldu. Rus çiftçilerinin iskanı, 1866'da hükümet yetkililerinin izni olmadan gönüllü olarak başladı. O dönemde Ekmola bölgesinde ilk gönüllü yerleşimler kuruldu. Çiftçiler ilk başta Kazaklardan toprak kiraladılar, ancak daha sonra sömürge politikasının güçlenmesiyle kiralanan toprakların ele geçirilmesi ve mülkiyetine geçilmesiyle sona erdi.

Şekil 6. Senatör X-Plane'nin fotoğrafı, çarlık Rusya emriyle Kazakistan topraklarına yerleştirilen Rus çiftçilerin durumunun değerlendirilmesi sırasında çekilmiş

Daha sonra Kaznakov'un Sibirya Genel Valisi makamına gelmesiyle (1870), bu bölgede resmi göçmen yerleşimi ortaya çıktı (Risqulov, 2007: 167). 1869'da Gavrilovskoe ve Lugovo, 1870'de - Malvodnoe ve Zaitsev, 1871'de - Rus çiftçilerinin Kazak bozkırlarına yerleşmesiyle Kepal Uyezd'de Mikhailovskoe, Nikolaevskoe, Karasu ve diğer çiftçi yerleşimleri ortaya çıktı. 1873'te Türkistan Genel Valisi orada yaşadı; Orinbor'dan Taşkent'e, Taşkent'ten Verni şehri üzerinden Sami'ye giden ana yolu kapsıyordu. Rus yerleşimlerinin Kazak bozkırını dört eşit parçaya bölerek Orinbor'dan Taşkent'e, Taşkent'ten Yedisu (Жетысу) üzerinden Altay bölgesine geçtiği söylendi ancak yeniden yerleşim faaliyetleri hızlı gelişmedi. Bunun nedeni toprak ağalarının çiftçilerin Rusya içinden kitlesel göçünü desteklememeleriydi.

Toprak ağaları aynı zamanda toprağı işleyen ucuz çiftçilerin emeğine de ihtiyaç duyuyordu. Ancak 1881'de çiftçi hareketlerinin artması, Rusya'da kıtlık ve koleranın yayılması nedeniyle çarlık hükümeti göçü "yasaklamaya" karar verdi ve bu kararı Kazakistan olarak değiştirdi. ve "geçici düzenlemeler"i kabul etti. Kurallara göre yerleşik çiftçilere kişi başına 45 desyatina ve çeşitli yardımlar veriliyordu. Ancak 1883 yılında Rus çiftçilerinin Rusya'dan Kazak bozkırlarına yerleştirilmesi "geçici olarak" durduruldu (Istoriya, 1943). Mevcut tarihi verilere göre, Kazak bozkırının sakinleri hakkında aşağıdaki bilgiler tabloda verilmektedir. Bu bilgi orijinal Rusçadan Türkçeye çevrilmiştir.

Tablo 1. Göçmenlerin Kazakistan bölgelerinde konaklaması (1870-1896)

KONUM	GÖÇMENLERİN ÇIKIŞ YERİ									
	AVRUPA RUSYASI		PRİVİSLİNSKİE EYALETLERİ, KAFKASYA, FİNLANDIYA		SİBİRYA, BOZKIR BÖLGELERİ VE TÜRKİSTAN GENEL VALİLİĞİ		YABANCI ÜLKELER		TOPLAM	
	İNSANLAR	%	İNSANLAR	%	İNSANLAR	%	İNSANLAR	%	İNSANLAR	%
AKMOLA	116594	80,8	1684	1,3	25759	17,8	143	0,1	14418	100
SEMİPALATİNSK	16126	52,4	270	0,9	14123	45,9	244	0,8	39763	100
SEMİREÇENSKA	26746	28,8	441	0,6	22230	23,9	43424	46,7	92846	100
YA	30001	63,6	3639	7,8	9909	21	3611	7,6	47155	100
SİRDERYA	30194	96,0	150	0,5	834	2,6	281	0,9	31459	100
TURGAİ	57687	94,7	390	0,7	2705	4,5	85	0,1	60867	100
URALLAR										
TOPLAM	277348	68,1	6574	1,7	75555	18,5	47788	11,7	407265	100

Not: Eliksenko'nun devrimden önce Kazakistan'ın nüfusu hakkında aldığı bilgiler: kompozisyon numarasının bileşimi, 1914-1870, Almatı, 1981, sayfa 68.

Kazakistan'a gelen toplam göçmen sayısı 407.265 kişidir. Bunların arasında: Avrupa Rusya'sından gelen insan sayısı - 277.348; Privislinsky eyaleti, Kafkasya, Finlandiya -6574; Sibirya, Bozkır ve Türkistan Genel Valisinden - 75555; Yabancı ülkelerden 47788 kişi. Yani en büyük oranın yüzde 68,1 ile Rusya'nın iç bölgelerinden, yüzde 18,5 ile Sibirya'dan, yüzde 11,7 ile yurt dışından geldiği, geri kalan yüzde 1,7'nin ise Privislinsky eyaletinden gelenlere ait olduğu görülmektedir. Kafkasya ve Finlandiya 19. yüzyılın 80'li yıllarının sonlarında Rusya'da tarım sorununun ağırlaşmasıyla Kazakistan'a göç yeniden canlandı. 1889'da Çarlık hükümeti, çiftçilerin Rusya'dan Kazakistan'a yerleştirilmesine ilişkin usul ve koşullar hakkında yeni bir yasa çıkardı. Ayrıca 1891-1892 yıllarında Rusya'da yaşanan kuraklık ve kıtlık, Kazak bozkırları üzerindeki çiftçi baskısını daha da güçlendirdi. Çiftçiler, Kazaklardan

7 diş karşılığında 1 desiatina arazi kiraladılar, Zhetisuda'da ise 1 rubleden 7 rubleye satın aldılar. Bu tür işlemler kraliyet hükümeti tarafından desteklendi. Bu dönemlerde, göçmenlerin ve Kazak halkının ekonomik durumunu, göçmenlerin ekonomiyi başarılı bir şekilde yönetebilmeleri için gerekli olan toprak "normlarını" belirlemek için Kazakistan'a bir dizi sefer gönderildi. Bunlar Polovtsev'in seferi (1895-1896), Fedor Andreyevich Shcherbina'nın seferidir. Shcherbin (1901-1896) Shcherbin'in keşif gezisinin sonuçlarına göre, Kazakistan tarımı için kişi başına 5 ila 8 onluk sığır kabul edildi. (18'den 24'e kadar). Bu miktar hane başına 90-192 desitinaya ulaşmaktadır ve bu rakamın hane başına %25 oranında eklenmesi gerekmektedir (hane başına 22 ila 43 desitina arası). Yeniden Yerleşim Dairesi bu normu uzun süre kullanmamıştır. Stolypin reformlarının ardından %25'lik ek ücret kaldırıldı. Bu arada Dala genel valisi Nadarov, geçici komisyonlar tarafından yerleşimcilere tahsis edilen parsellerin "ön incelemesi" belgesini iptal etti. Bu Kazakları el konulan topraklarını geri alma ve toprağın yerleşimcilere adil olmayan şekilde dağıtılmasından şikayet etme hakkından mahrum bıraktı (Otepova, 2005). 8 bölgeyi araştırdıktan sonra keşif, Kazakların "artık toprak" sahibi olduğunu buldu.

Bu "fazla" topraklar "yerleşim fonu"nu oluşturuyordu. 1901-1895 yılları arasında Ural ve Torgai bölgelerinden Kazaklar - 20 milyon kişi; Zhetisou bölgesinden 3,3 milyon; - Sirdaria bölgesinden 0,5 milyon siatlık arzu edilen arazi ele geçirildi. Ayrıca, 1896 ile 1901 yılları arasında, Kazakistan topraklarındaki "artık" arazilerin tespit edilmesi amacıyla yerleşim birimlerinin özel istatistik partileri bölümleri tarafından 13 bölge incelenmiştir. 1912-1904 yıllarında 10 ons olmak üzere 17 ons araştırma yaptı. Bu nüfus sayımına Kazakların yanı sıra Rus yerleşim yerleri de dahil edildi. Bu nedenle yerleşim idaresi, "Asya Rusya'sının göçebe halkının arazi kullanımı ve tarımı üzerine ekonomik-istatistiksel araştırma" programını geliştiriyor. Bu programa göre, "bireysel toplulukların ulusların kökeni, toprağın ve suyun kullanımı, bireysel tarımsal hanelerin göçü, tahıl ve yem sağlanması, hayvancılık, kışlama ve meralara ilişkin anket yapılarak bilgi toplanması düşünöldü.

Ev araştırma kartlarının üstelik ek olarak řu bilgilere de ulaşıldı: Bölgede yaşayanların sayısı, cinsiyeti ve yaşı çocuk, genç (çalışmaya elverişli olanlar), çalışma çağındakiler ve yaşlılar. Ayrıca Rus dilini bildikleri ve Rus diline aşına olmadıklarına dair bilgiler ek özel işaretlerle kayıt altına alınmakta ve göç akışını tam olarak desteklemektedir (Aleksyenko, 1981). Sonraki dönemde, yani 1910-1914'te hükümet Rus çiftçilerini yeniden yerleştirdi, yani 9 Kasım 1906 tarihli kararnamenin ana hükümleri, yeni görevlerin atanmasıyla karakterize edilen Kazakistan ve Sibirya bölgelerine dağıtıldı. Bu kararnameye göre her çiftçi kendi payını özel mülkiyete kapatma ve köy topluluğundan ayrılma hakkına sahipti.

20. yüzyılın başlarında imparatorluğun "Asya" bölgesi birkaç bölümden oluşuyordu. Bunlar: Batı Sibiry, Doğu Sibiry, Uzak Doğu, Orinbor bölgesi, Saha bölgesi ve Türkistan'dır (Remnev, 2007: 152-153). Potr Arkad'yevich Stolypin'in 24 Ağustos 1906'da yayınlanan tarım reformlarına ilişkin hükümet programı - Bakanlar Kurulu Başkanı tarafından Potr Arkad'yevich Stolypin adı verilen. devrim öncesi Rusya'da tarımın yeniden inşasına ilişkin yasal önlemlerden oluşan bir programdı.

İki bölümden oluşuyordu: Birincisi, acil önlemlerle ülkenin sakinleştirilmesi ve Rusya'nın bazı bölgelerinde askeri mahkeme sistemi kurularak savaş hali ilan edilmesi önerildi; İkinci bölümde ise toprak reformunun ikinciye beklemeden başlatılması önerildi. Resmi olarak Stolypin Toprak Reformları, 9 Kasım 1906 tarihli "Mevcut Arazi Mülkiyeti ve Kullanımı Kanununun Bazı Hükümlerinin Tamamlanması Hakkında" Senato Yüksek Kararnamesi ile duyuruldu. Duma ve Danıştay'ın onayından sonra bu kararnameye 14 Haziran 1910 tarihli Kanun adı verildi.

Bu yasanın temel amacı, Rusya'da yeni bir devrim dalgasını önlemektir. Reformlar, Rus çiftçilerine Doğu'ya yani Kazakistan'a serbest göç hakkı vermiş ve "tehcir" hareketini canlandırmıştır. Bunun nedeni, Stolypin'in tarım reformlarının uygulandığı dönemde imparatorluğun Asya bölgesi olan Kazakistan'ın tarıma elverişli en az nüfuslu bölgelerden biri olması, toplu yerleşim faaliyetlerinin başlamasıyla birlikte idari-bölgesel birimlerin dişında idari bölümler oluşturulmasıydı. Asya bölgeleri haritasında yerleşim alanları ve yerleşim parselleri ortaya çıktı. Bu kuruluşlar idari ve mali bağımsızlık hakkına sahipti (Remnev, 2007: 152-153). 1895 yılında İçişleri Bakanlığı denetiminde açılan "İskan Dairesi", yeni oluşturulan "Tarım ve Maliye Bakanlığı"na devredilmişti. Mayıs 1905'te Rusya'ya yeniden yerleşmekle görevlendirildi. Bundan sonra hükümet, yeniden yerleşim için Kazakistan topraklarını beş bölgeye ayırdı. Bunlar Torgai-Ural, Akmola, Sami, Syrdaria ve Zhetiso bölgeleriydi (Qoygeldiev, 2004).

20. yüzyılın başlarında "yerleşim fonu"nun belirlenmesi amacıyla Kazakistan bölgesine "araştırma" yapmak üzere özel heyetler gönderilmişti. 1912-1906'da Pavel Matveyevich Skryplev ve Potr Aleksándrovich Rummyantsev liderliğindeki istatistiksel keşifler. Sirderya ve Yedisu (Жетысу) bölgelerindeki Kazak tarlalarında istatistiksel araştırmalar yaptı ve 1911-1904'te P. Khorvostinsky, V. Torgai, Ekmola, Sami bölgelerinde istatistiksel araştırmalar yaptı. Sadece Yedisu bölgesinde 1914-1906 yılları arasında Kazaklardan alınan toprak miktarı 2.708.226 decita idi. Bunlardan bir milyon onlarca arazi, orman kulübeleri, çiftlikler vb. de dahil olmak üzere

devlet hazinesine aittir. Devlet tesislerinin inşası için alınır. Ayrıca Sami, Ekmola, Targaevi ve diğer ilçelerden en çok arzu edilen topraklara el konuldu. Bu eylemler, Kazakların çöl bölgelerine kaydırılmasına ve geleneksel hayvancılık sisteminin yok olmasına yol açtı (Kireyev vd., 157: 22).

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında sömürgeciliğin simgesi olan yeniden yerleşim önlemleri, Kazak halkının geleneksel ekonomik sistemini yıktı. Toplamda 45 milyon hektarlık arazi, yerleşimcilerin ve Avrupalı ve diğer halklardan oluşan hükümetin yararına tahsis edildi. Kendi topraklarında "Tüsmelik" lakabını almışlar ve geleneksel yaşam alanlarında "Jatak" olmuşlar. Çarlık hükümetinin yeniden yerleşim politikası, göçebe ve yerleşik nüfus oranında kademeli bir değişime yol açtı.

1916'da sömürgeleştirme, Rus çiftçilerini yerleştirerek Kazakları tarıma zorladı. 1918'in başında Petrograd'da tarım komiserliği sömürge bürosunun kurulmasıyla birlikte Moskova, Samara ve Verni'de komiserlik şubeleri açıldı. Sömürge Dairesi'nin görevleri şunlardır: ilk görevi Sibiry'a'ya göç etmek isteyen çiftçileri, göçün iç ve ekonomik koşulları hakkında bilgilendirmek; İkincisi, kütle akışının düzenlenmesi kuzey, orta ve Volga bölgelerinden başlayıp belirli yerlere yönlendirmek; üçüncüsü, Sibiry'a'ya akın eden işsizlerin iş bulma olasılığının belirlemek: Dördüncüsü, Sibiry'a'da sanayi şirketlerinin kurulması olasılığının belirlenmesi ve teşvik edilmesi, yani kolonizasyon ofisinin göçmenler ve göçmenlerle ilgili tüm konularda her ay merkeze rapor vermek gerekiyordu. Ancak 1916'da Kazak bozkırlarındaki ayaklanmadan ve ardından iç savaştan korkan birçok çiftçi Ukrayna'ya, Kuban'a ve merkez illere geri döndü (Miymanbayeva ve Komandzhayev, 2020).

SONUÇ

19. yüzyılın ortalarında Kazak topraklarının Rusya'ya ilhak edilmesi süreci esasen sona ermişti. Böylece Kazak halkı sömürgeciliğin boyunduruğunu giymek zorunda kaldı. Rusya'nın Kazakistan'ı sömürgeleştirme politikası sadece siyasi değil aynı zamanda ekonomiktir. Amaç nüfuz etmektir. Çarlık hükümeti, ekonomik hakimiyetini güçlendirmenin ana yollarından birinin toprak üzerindeki gücü ele geçirmek olduğuna inanıyordu. Bu fikri hayata geçirmenin en iyi yolu Göçebe topraklarını devlet malı ilan etme yolunu seçti. Rus İmparatorluğu'nun Kazakistan topraklarındaki "boş topraklara" yerleşmeye yönelik sömürge politikası, büyük çiftlikler değil, tarımla uğraşan yerel nüfusun yerlerden uzaklaştırılması yoluyla gerçekleştirildi.

Çarlık Rusya hükümetinin yerleşim politikası Rus çiftçilerin göçü ve yerel yönetim Özellikle Kazakistan'ın bozkır bölgesinde halkın topraklarının kamulaştırılması ciddi bir şekilde gerçekleştirildi. Rusya İmparatorluğu'nun Rusya'nın iç bölgelerinden Kazakistan'a kadar yeniden yerleştirme politikası, Kazak halkının sosyal ve demografik özelliklerinde değişikliklere yol açmış, ancak 1920'lerin sonunda hükümetin istediği çiftçilerin yeniden yerleştirilmesinin gerektiği ortaya çıkmıştır. büyük önem verilmiş, çok pahalı ve ülkenin yeni sosyo-politik görevleri birbirine uymamış, çökmüş ve sonunda ortadan kaldırılmıştır.

Ancak göç tarihinin incelenmesi ve bu sürecin belediyelerin görevlerine aktarılması Sovyet otoriteleri, Kazakistan Cumhuriyeti'nin göç politikasının uygulanması, kapitalist üretim ve sermaye ilişkilerinin hayata geçirilmesi açısından çok önemli bir deneyimdir. Kazakistan'ın ekonomik hayatını temelden değiştirmiştir. Bu da Kazak toplumunun sosyal yapısında küresel değişikliklere yol açmıştır.

KAYNAKÇA

Abdykalykova, M. ve Pankratova. (1943). Istoriya Kazakhskoy SSR s drevneyikh vremen do nashikh dney (pod red). KazOGIZ.

Abilseyit, M. (2015). Kazak Krallığı: Gerçek ve Efsane. Kazakistan: Abay-Akparat.

Alekseyenko, N. V. (1981). Naseleniye Dorevoluytsionnogo Kazakhstana: Chislennost', Razmeshcheniye, Sostav, 1870-1914. Nauka: Alma-Ata

Andrey. (2011). Omsk Şehrinin Tarihi Omsk tarihi. <https://tinyurl.com/3uabb2ta>

Baribar, K. Z. (2017). Abulhair Hanlığı (Göçebe Özbek devleti). <https://tinyurl.com/43rb86cv>

Biryukov, V. P. (1953). Yaşayan Sözüyle Ural, Devrim Öncesi Folklor. <https://tinyurl.com/2nht3v5n>

Bitner, V. V. (2012). 1 Ocak 1825'e Kadar Osetya ve Diğer Dağ Halklarının Hıristiyanlığa Geçişinin Eklenmesiyle Gürcü Hiyerarşisinin Tarihi. <https://tinyurl.com/bdfk54fm>

Cicero, M. T. (t.y.). Guryev Şehrinin Antik Tarihi. İpek Yolu Maceraları. <https://tinyurl.com/52s6vvhb>

History-maps. (2022). Orta Asya' nın Rusya Tarafından İşgali. <https://tinyurl.com/2p825yy7>

Kädirqülova, G. K. (2005). Qazaqstan Tarih: Oqwlıq. Almatı.

- Karibayev, B. B. (2013). Kazak Hanlığı (1465-1466), Qazaqstan Tarihi. <https://tinyurl.com/2kvxbsrk>
- Kasyimbaev, Z. K. (1998). Semipalatinsk Şhrinin Tarihi: 1718-1917. Semei: N. Yayıncılık Şirketi.
- Kireyev, F. N., Kolodin, F. I. (1957). Rabocheye i Agrarnoye Dvizheniye v Kazakhstane v 1907-194 Godakh. Sb. Dokumentov i Materialov.
- Kundakbayeva, Z. (2022). İlk Dönemden Günümüze Kazakistan Tarihi.
- Malimeter, K. Z. (t.y.). Savaş Sonrası Yıllarda Kazakistan'ın Sosyal ve Politik Gelişimi. <https://tinyurl.com/j2r3fzc8>
- Meyendorff, Y. K. (1975). Putishestviye iz Orenburga v Bukharu. M.
- Miymanbayeva F. ve Komandzhayev, A. (2020). Sovetskaya Vlast' i Yeye rol' v Rukovodstve Protsessom Pereseleniya Krest'yan v Semirech'ye v 20-kh Godakh KHKhv.
- Omarov, I. O. (1983). Pankratova A.M., Qazaq SSR Almatı, II-tom.
- Otepova, G. Y. (2005). Politicheskiye Protsessy na Teritorii K-na v nach. Pavlodar: Ucheb.Posobiye.
- Petrovskiy Şhri: Araştırma Grubu zaqapa. <https://tinyurl.com/2xs7kfxp>
- Qarajan Q. C. (2009). Qazaqstan Tarih Lekciyalar Korsi Redakciyasın Basqarğan Tarix Ğilimdariniñ Doktorı. Almatı, 67-68.
- Qarajan. (2009). Almatı, Nur-Press.
- Qoygeldiev, M. (2004). Jetiswdağı Resey Biligi (XIX ğ. -1917 j.). Astana: Elorda.
- Raspopov, P. (2019). Troitsk Uralların En Güneşli Şhridir. Uraloved. <https://tinyurl.com/mr33k6ex>
- Remnev A. V. ve Suvorova, N. G. (2007). Upravlyayemaya Kolonizatsiya i Stikhiynnye Migratsionnyye Protsessy na Aziatskikh Okrainakh Rossiyskoy Imperii. Russkiy Region.
- Rısqulov, T. (2007). Şıĝarmalarınñ Toliq Jınağı, T.3. Mädeni mura Mem.baĝd. Kitap Seriyaları. Qazıĝurt.
- Rizuan, R. (2019). Kazak Hanlığının Kuruluşu ve Güçlenmesi. Infourok. <https://tinyurl.com/yf986cau>
- Seifullin, S. (2015). Ensefov, Syr'ın Çarlık Rusyası Tarafından Fethinin Tarihsel Gerçeĝi. Qazaqstan Tarihi. <https://tinyurl.com/4w8cfs32>
- Terenik, M. (2001). Pavlodar: Bu Bizim Tarih Çizgimiz Bölüm 1: 1720-1945. <https://tinyurl.com/6hnenac3>
- Tikhonov, B. V. (1977). Pereselencheskaya Politika Tsarskogo Pravitel'stva v 1892-1897 Godakh/Istoriya SSSR.
- Viladislav, J. (2014). Sokaklar ve Evler. Dün ve Bugün. Rusya Coĝrafya Derneĝi. <https://tinyurl.com/yf37sb5m>
- Zasedatelev, S. N. (1907). Orsk Yerel Kültür Müzesi. <https://tinyurl.com/2p8a9dhz>